

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהוח

מוקדש לעילוי נשמות

אבי מו"ר ועט"ר רבי משה בן רבקה ז"ל אביחצירא

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

תנצב"ה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחיידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

שותף בחומר התורני הרה"ג מרדכי אלמקיים שליט"א מח"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 911

ראש השנה-ה'תשפ"ו

לכל המנויים היקרים של

"מריח ניהוח"

שנה טובה ומתוקה

כתיבה וחתימה טובה



תוכן ענינים

הרה"ג אברהם מייזליש שליט"א
מונטריאול קנדה

רמזי שנת ה'תשפ"ו

*

הרה"ג אברהם דוד ברנד שליט"א
אופקים

בעניין אכילה קודם התקיעות

*

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

תפלת מוסף, שחרית ותקיעת שופר בג' שעות הראשונות של ראש
השנה

*

הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א
מח"ס שערי יוסף ועוש"ס
בני ברק

שאלות בעניני המלחמה בחודש אלול

*

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג אברהם דוד ברנד שליט"א אופקים

בעניין אכילה קודם התקיעות

מנהג נפוץ מאוד בעולם הישיבות, וגם בהרבה קהילות ובתי כנסת, כי לאחר קריאת התורה עושים הפסקה, מקדשים ואוכלים, ולאחמ"כ חוזרים כדי לשמוע התקיעות. ויש הנוהגים לעשות הקידוש בביהכנ"ס או בישיבה, ויש החוזרים לבתיהם לשם כך. ויש הטוענים שאין לעשות כן משום שאין לאכול קודם התקיעות. ובעז"ה נברר סוגיא זו.

אכילה קודם המצוות

א] הנה, איתא במתני' בסוכה (לח, א): "מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול, לכשיכנס לביתו יטול על שולחנו". ובגמ' מקשו עלה: "אמרת נוטלו על שולחנו, למימרא דמפסיק, ורמינהי אם התחילו אין מפסיקין". ומסיק בגמ', הא בדאורייתא או בדרבנן. וכ' הריטב"א עלה: "ואסיקנא דכל מצוה דאורייתא כגון לולב ביום ראשון ושופר וכיוצא בהם, אע"פ שיש שהות ביום אם התחילו מפסיקין, אבל בכל מצוה דרבנן כגון תפלה ולולב ביום שני וכיו"ב, אי ליכא שהות ביום מפסיקין, ואי איכא שהות ביום לא יתחיל לאכול עד שיעשה מצותו ואם התחיל אינו פוסק".

הרי בהדיא נקט הריטב"א דאין לאכול לפני אף מצווה דאורייתא, ובמפורש כתב שאין לאכול לפני תקיעת שופר. ועיין בטור, ובשו"ע וברמ"א (תרנב, ב) שפסקו דאין לאכול קודם נטילת לולב, וביום הראשון אם שכח והתחיל לאכול יפסיק אפילו יש שהות ביום ליטול אחר שיאכל¹.

וכן מצינו בהדיא בתוספתא בשבת (פ"א ה"ד): "כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין [לקריאת מגילה], לקריאת הלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולכל מצות האמורות בתורה". הרי בהדיא דיש להפסיק קודם תקיעת שופר.

ואף לגבי מצווה דרבנן מצינו דהחמירו. עיין ברמ"א בהלכות מגילה (או"ח תרצב, ד) שכ' דאין לאכול קודם ששומע קריאת מגילה ואפילו התענית קשה עליו. ועיין במגן אברהם שם שהביא מקור לדברים מגמ' בברכות (ד, ב): "חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל, וחטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה". ולפי זה כ' דאין להתיר אפילו טעימה בעלמא, דהלא החשש הוא שמא תחטפהו שינה,

¹ וראיתי בספר מועדים וזמנים (ח"א סי' ד) להגר"מ שטרנבוך, שעמד דהרי"ף והרמב"ם לא הביאו להלכה דברי הגמ' דאין לאכול קודם לולב, ולכאוי משמע דס"ל דהוא לא להלכה ושרי לאכול קודם לולב.

תשפ"ו

ת'הא ש'נת כ'דות ו'רוחה

רמזים נפלאים על שנת תשפ"ו

מאוצרו הנפלא של ידידינו היקר מחשובי אנ"ש

הרה"ג אברהם מייזעלס שליט"א

אב"ד בע"ח מאנטריאל יצ"ו

בג'מטריא - תשפ"ו

- אור משיח ואור
- אליה הנביא קול מבשר
- את היו לאלפי רבבה
- ארץ עני ששים
- בן דוד בא והתקן העולם
- ברוך מזהר המזרח
- בשעה אחת
- נאולה ברצון ברחמים גדולים
- התשובה
- הגאולה באחדות המון
- הנקרא בשמו ולכבודו
- הראנו ה' חסדך וחסדך
- ויעזב אל בני ישראל
- ויבין נא וחזקו נא אף העם
- חולה ותרפא
- וקמך ה' לו לעם קדוש
- ושמח במעשיו
- כי הוא לבו מרום וקדוש
- מלחמת ה' בעמלק
- מעשים למלכות
- משיח ואליהו במהרה בימינו
- משיח בן דוד בא על החמור
- נגן בתרועה
- נקודת ה' ישראל
- שופר הבנים הטובים
- תבוא שנה טובה

שנת הפקודה:

מין רביה"ק מסאטמאר זי"ע הרעיש עולמות בליל יוה"כ פ' שנת תשכ"ו ואמר שהיות שנת תרס"ו ה' שנת הגאולה כידוע מהרה"ק משינאווא זצ"ל, ובכל שישים שנה נתעורר השנת פקודה וזה היה בשנת תשכ"ו, ובתוה"ד אמר בלשון קדשו "ואין שום הו"א בעולם שנצטרך לחכות עוד שישים שנה לזה, וזה בשנת תשפ"ו, ובכן נזכה ונחיה ונראה ביאת משיח צדקינו בשנה זו. (מ"י בדברי יואל יוה"כ פ' דף תשי"ח)



ואם כן חשש זה שייך טפי במגילה שקריאתה ארוכה והיא בלילה. וכ"כ בתרומת הדשן (סי' קט).

ושוב הביא מביאור הר"א מזרחי לסמ"ג (הל' מגילה כד, ד אות ט) שכ' דיש לחלק בין קריאת שמע למגילה, דמגילה אידי דחביבא ליה לא אתי למפשע, ומהאי טעמא שרי ללמוד קודם קריאת המגילה מה שאין כן בבדיקת חמץ שאסרו ללמוד לפניה. ולפי"ז כ', דלכאורה יש להתיר טעימה קודם קריאת המגילה, דהא קודם קריאת שמע ובדיקת חמץ שרי טעימה, כ"ש מגילה דקילא מיניה. ודקדק כן גם בלשון הרמ"א שכתב "אסור לאכול" משמע דווקא לאכול, הא טעימה שרי. אולם למעשה נקט שאין להקל אלא לצורך גדול. ועיין במשנה ברורה (שם סי' טו) שכ' דהו"ה לענין קריאת מגילה של יום, דהיא חמורה משל לילה.

אמנם, עיין בביכורי יעקב (סי' תרנב) שהוכיח דמדינא טעימה שרי קודם נטילת לולב, דהא בגמ' בסוכה הנ"ל בעו מה בין לולב למנחה דקודם מנחה לא יפסיק וקודם לולב יפסיק. ואי מדינא אסור טעימה קודם לולב, א"כ הו"ל לגמ' לומר דלולב חמיר דאפי' טעימה נאסרה לפניו משא"כ מנחה. אמנם, כ' דמכיוון דבתורה"ד מסיק להחמיר אין להקל לכתחילה.

סיכום – אין לאכול קודם לולב ומגילה, ונקטו הפוסקים להחמיר אף בטעימה. ובתוספתא ובריטב"א כ' בהדיא דאין לאכול אף קודם תקיעת שופר.

הפוסקים שנקטו דאין לאכול קודם תקיעות

[ב] הנה, אף דבתוספתא ובריטב"א איתא דאין לאכול קודם תקיע"ש, הטור, והשו"ע והרמ"א לא הזכירו בהדיא דין זה. והדברים צ"ב אמאי השמיטו דין זה, מאחר ולגבי לולב ומגילה הזכירו. ועיין בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' רכה) שהאריך לתמוה בזה.

ועיין לקמן שהבאנו מדברי הכף החיים שנקט דבאמת מהכא מוכח דשרי לאכול קודם התקיעות, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' לב אות א).

ושוב ראיתי בס' מועדי הגר"ח (ח"א תשובה תי"ז) ששאל כן את מרן הגר"ח קק, והשיב לו בפשטות "לא בכול מצוה הזכיר זה".

ובחיי אדם (קמא, ז) כ': "ואם האשה צריכה לאכול בשחר תאכל קודם התקיעות כי בלא"ה מדינא פטורין ואע"ג שכבר קבלו עליהם חובה, מ"מ במקום צער או חולי י"ל דלא קבלו". הרי דלא הקל אלא לנשים דפטורות מעיקר הדין, אך למחויבים מעיקר הדין לא התיר. וכן משמע בקיצור שולחן ערוך (קכט, יט) שכ': "ואם האשה חלושה וצריכה לאכול קודם התקיעות, יכולה לאכול".

ועיין בעטרת זקנים על השו"ע (תקפט, ג) שכ': "אין לתקוע לנשים עד אחר שיצאו מביהכנ"ס או אחר שתקעו לציבור, ולא קודם לכן. ומיהו אם היא יולדת או חולה ואינה יכולה להמתין, יתקע לה מיד". וברעק"א שם ביאר דבריו: "דאינו רשאי לאכול קודם תקיעת שופר, עיין לקמן הלכות מגילה סוף סימן תרצ"ב, ומכל מקום ביולדת כיון דאינה מחויבת בשופר, אף דנהגו מכל מקום רשאה לאכול קודם". הרי בהדיא נקט דאין לאכול קודם תקיעת שופר כשם שאין לאכול קודם מקרא מגילה (ולכא"ו הוא ק"ו, דהא מקרא מגילה הוא מדרבנן ותקיע"ש דאורייתא). והחמיר יותר מדברי הח"י אדם ונקט דאף נשים אינן יכולות לאכול אלא רק יולדת או חולה. אמנם, עיין לקמן מה שהבאנו דנראה דדעת רעק"א היתה דיש להקל בטעימה בעלמא אף לאנשים.

ועיין בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' א) שכ' דדמיא שופר ללולב, וכשם שאין לאכול קודם לולב אין לאכול קודם שופר.

ובמשנה ברורה (תרצב, טו) כ' בתו"ד: "הוא הדין ביום, אפילו כבר התפלל, אסור לאכול קודם קריאתה [של המגילה], וכמו לענין שופר ולולב".

סיכום – אף דבטור, ובשו"ע, וברמ"א, לא מצינו בהדיא דאין לאכול קודם תקיעות, מ"מ כן כתבו בהדיא רבים מגדולי הפוסקים, הלא הם רבותינו הח"י אדם, והעטרת זקנים, ורעק"א, והמהרש"ם, והמשנה ברורה.

עוד ראיתי שציינו² לדברי הרוקח (סי' שנג) שכ': "מה שמתענין החתנים עד לאחר הברכה, מצאתי באגדה מפני שמצוה חביבה עליהם כדרך שעושין חסידים הראשונים שהיו מתענין אל מצוה החביבה כגון לולב ושאר דברים". הרי מוכח דפרט לדין שאין לאכול, היה נמי מנהג חסידים הראשונים להתענות לפני מצווה חביבה, ויל"ע אי תקיעת שופר נמי בכלל. אמנם, יעוין בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל (פסחים קח, א) שהק' היאך היו מתענים ביו"ט, וכ' דע"כ היו מתענים בעיו"ט, וא"כ אין כל ראייה לנידו"ד.

הפוסקים המתירים

[ג] אמנם, מצינו כמה מהפוסקים שכתבו להתיר בזה, לכל הפחות בחלוש ובטעימה, וכדלהלן.

במטה אפרים (תקפח, ב) כ': "ואסור לאכול קודם תקיעת שופר. ומי שלבו חלוש ואין דעתו מיושבת לתקוע ולהתפלל עד שיטעום, יעשה קידוש ויאכל כזית לעקיך בכדי שיהיה במקום סעודה, ואחר כך ישתה מעט קאוי או טייא, ומכל

² שו"ת שמן רוקח תליתאי או"ח סי' לג סי"ק ה.

מקום יש להם לעשות בצנעה מפני המון עם שלא יקילו ביותר".³

הרי התיר לחלוש לקדש ולאכול קודם התקיעות. ולפי זה בימינו מי שחש שהוא חלוש ואין דעתו מיושבת לשמוע תקיעת שופר, יכול להקל ולטעום מעט. אמנם נקט המט"א דאין לעשות כן בפרהסיא אלא בצנעה, אך בימינו נוהגים לעשות הקידוש בביהכנ"ס ברוב עם. ושור"ר שעמד בזה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קיא).

הנה, במגן אברהם (תקפד, ד) כ' דמי שבא בדרך ומצפה שיבא למקום לולב, יש לו להמתין לאחר חצות ולא יתענה יותר מחצי היום. ועיין בשערי תשובה (תקפד, ג) שם כ': "ונראה דהאידינא דנהוג לאחר בראש השנה הרבה אחר חצות אם אין לו שופר צריך גם כן להמתין, אם לא שקשה עליו התענית הרבה". ובס' מקראי קודש (ימים נוראים סי' כט) להגרצ"פ פרנק, דייק מלשונו דס"ל דשופר כמו לולב, וכשם שבלולב נקט המג"א דשרי לאכול לאחר חצות, ה"נ בשופר שרי לאכול לאחר חצות בימינו שנתארכו התפילות. ומשמע מדבריו דקודם חצות אין להתיר כלל.

ועיין באשל אברהם בוטשאטש (תקפט, ג) שהביא: "גם שהנשים שווי' חוב ע"ע לשמוע שופר, מ"מ יש להקל להן על ידי חלישות כל דהו לאכול קודם שמיעתן ויכולות לומר אחר כך הברכה. ולאיש גם כן יש להקל לו אחר תקיעות דמיושב על ידי חלישות כל דהו שיאכל וישתה". והובאו דבריו בארחות חיים (ספינקא) שם, ובמשנת יעקב (ח"א סי' צג אות ב). אמנם, במהדו"ת תנינא סי' תקצב כ' האשל אברהם: "גם אשה אין לה לטעום קודם שופר כי שווי' חובה עליה. וגם שאינה בריאה כ"כ אם יכולה לשמוע תחילת היום שופר מאיזה איש אין לה לטעום קודם שופר". ועיין בשו"ת משיב טעם (סי' פט ס"ק א) שהעיד דכן עשה בעל האשל אברהם מעשה בביהכנ"ס שלו שהיו מאריכים בו הרבה בתפילות.

ועיין בספר "פסקים ותקנות" מהגאון רבי עקיבא איגר (עמ' עג), תקנות שכתב מרן בערב ראש השנה תקצ"ב, בעת שהשתוללה מגפת החולירע בפוזנא, ושם כ': "הגאב"ד ובד"צ מודיעים שכל מי שמרגיש חולשה קלה ביותר מחויב תיכף אחר תקיעת שופר ללכת לביתו ולאכול ארוחת בוקר בעשיית קידוש במקום סעודה, ואף שהוא הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד. כי תיכף אחר שחרית חל חיוב קידוש וזה אי אפשר לעשותו אלא במקום סעודה, אבל קודם תקיעת שופר רק טעימה בעלמא מותר ולכן רק

³ ובאלף המגן שם הוסיף: "ומכל מקום בהרבה מקומות נהגו שאנשים חלשים שותים טיי"א או קאווי"ע קודם תקיעות שופר (ואין עושין קידוש) ואף ששייך עתה חובת קידוש מ"מ כיון שחששו שלא לטרוג קודם התקיעות במשקה המשכרת אין למחות בידם ויש להם על מי שיסמוכו".

בקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר".

והנה, פשוט הדבר דאין ללמוד כלל ממה שהתיר לחלוש לחזור לביתו ולאכול, דאף בימינו יהיה שרי לחלוש לאכול, דזה לא אמר מרן אלא בימי המגיפה דמי שהוא חלוש ישנו חשש שנדבק במגיפה רח"ל וא"כ הרי"ז פיקוח נפש⁴. עם זאת, נראה מדבריו דס"ל דטעימה בעלמא שרי אף למי שאינו חלוש. וכן דקדק בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' כט).

ועיין בספר מאורי אור (ח"ה - עוד למועד, דף סז, ע"א) שכ' בפשטות דנשים יכולות ללכת מיד לאחר תפילת לחש לאכול, "וגם אנשים החלושים שאי אפשר להם להמתין יעשו כן וליכא מאן דאוסר טעימת עראי בשופר יותר ממוסף וכן בלולב היכא דאי אפשר בבקר".

ובכף החיים (תקפה, ס"ק כו) כ': "ולענין שאר אדם אם מותר לאכול אכילת עראי קודם תקיעת שופר, עיין לקמן סימן תרנ"ב סעיף ב' לגבי לולב שכתב דאסור לאכול קודם שיטלנו, ומדלא כתב כן לגבי תקיעת שופר משמע דשרי. ועוד דגם לגבי לולב כתב שם המגן אברהם דטעימה בעלמא שרי יעו"ש. ושם יבואר עוד דעת האחרונים בזה כי יש מתירין טעימה דוקא בחלש יעו"ש. ועל כן הכא נמי נוהגין קצת להקל מי שהוא תש כח ואינו יכול להיות בתענית עד צאת בית הכנסת" (ועיין בס' תקפח ס"ק יא שהביא דברי המט"א).

סיכום - דעת המטה אפרים, והשערי תשובה, והאשל אברהם, ומאורי אור, וכף החיים דיש להתיר לחלוש לאכול קודם התקיעות. וכן נקט רעק"א דשרי טעימה קודם התקיעות.

ביאור סברת המתירים

ד] אמנם באמת יל"ע טובא בדעת המתירים, אמאי נשתנה בזה דין תקיעת שופר מדין מגילה ולולב ושאר מצוות דשרי לאכול לפניה.

ומצאתי בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' רכה) שכ' להציע ב' טעמים למנהג העולם שנוהגים לאכול קודם התקיעות: הא', דמשום שישנה אימת הדין לא חששו חז"ל שמא ימשך בסעודתו ולא גזרו דאין לאכול קודם

⁴ ועיין בתשובות ונהגות ח"ד סי' קלז, דדייק דהגרעק"א הורה דיש לאכול דווקא לאחר תקיעת שופר, ומשמע דס"ל דקודם התקיעה אין לאכול. וכי לדחות, דרעק"א לא הורה אלא לאלו שצריכים ללכת לביתם, ומכיוון שכן חשש שמא לא ישובו ולפיכך הורה שלא ילכו אלא לאחר שכבר שמעו תקיעות ויצאו ידיהם. אך היכא שנוהגים לעשות הקידוש בביהכנ"ס או בשיבה אין חשש. וכפי שהערנו בלא"ה אין ראייה מדברי רעק"א לאסור, דהוא לא דיבר אלא באכילה ממם.

התקיעות⁵. והב', ע"פ הא דאיתא בראש השנה (ל, ב), דלא היו תוקעים בשופר עד שהגיעו עדים והעידו וקידשו את החודש על פיהם. ומכיוון שלפעמים היה קורה זה רק לאחר חצות, וא"כ ממ"נ, אם לא יגיעו עדים מכאן ולהבא הרי זה יום חול, וש"י לאכול, ואם יגיעו עדים, הרי זה יום טוב ואין לצום לאחר חצות. ולפיכך לא גזרו חז"ל שלא לאכול קודם התקיעות (וע"ע שם ח"ב סי' יט ס"ק ב).

ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קיא) שכ' דשאני שופר משאר מצוות דאורייתא דמצינו דאין לאכול לפניו, דשופר הוא מילי דרמיא אציבורא, וכיוון שכך אין לחוש שמא ישכח. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' ז אות ב).

ועיין במועדים וזמנים להגר"מ שטרנבוך (ח"א סי' ד) שכ' דמכיוון ומדברנן אין יוצאים בתקיעות שופר אלא על סדר ברכות מוסף, א"כ הדר דינא ומדברנן הוו התקיעות חלק מתפילת מוסף, ולא מצינו שאסרו לטעום קודם מוסף.

המנהג הפשוט

ה] מאות בשנים היה המנהג פשוט בכל קהילות ישראל, כי אין לאכול קודם התקיעות וכדעת הפוסקים המחמירים, ונביא כאן כמה ראיות לזה.

ועיין במעשה רב (סי' רז) שכ': "בראש השנה אין מאריכין בתפלה יותר מדי, שאין להתענות בו עד חצות כמו שארי ימים טובים". הרי מוכח מדבריו, דבבית מדרשו של רבינו הגר"א אף כאשר האריכו בתפילה עד לאחר חצות, לא אכלו.

ובשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' כח) הובא מעשה: "בראש השנה שהיה לאחד קצת מיחוש שלא היה יכול לילך לבית הכנסת והפצירו בו בניו ובני ביתו שיתקע לו תקיעה של מצוה ויאכל מיד ולא רצה לאכול". הרי מוכח דהיה המנהג פשוט דאין לאכול קודם תקיעה של מצוה.

ועיין בשו"ת חת"ם סופר (יו"ד סי' ז) שהתיר לש"ץ שהוא חלוש וחולה מאוד ועלול ליפול בעת התפילה, לאכול קודם התקיעות, והוסיף "עלי ועל צווארי שיקדש על היין אחר תפלת שחר קודם תקיעת שופר דמיושב". ומשמע דפשוט היה המנהג שאין לקדש ולאכול קודם תקיע"ש, עד שהוצרך החת"ס להתיר בלשון חריפה כזו.

אמנם, ברבות השנים נפוץ המנהג בקהילות רבות, לקדש ולאכול קודם התקיעות. ובפרט בישיבות ליטא שבהן האריכו מאוד בתפילות. ומפורסם כי מי שהנהיג זאת בישיבות היה הגאון ר' ישראל סלנטר.

⁵ ועיין בשו"ת משיב טעם סי' פט ס"ק א שכ' דלכאוי זה אינו שייך אלא בחסידים ואנשי מעשה, אך לפשוטי עם לכאוי אין להתיר.

ובס' דרכי חיים ושלוש (סי' תשטז) הובא מנהג הרה"ק ממונקאטש בעל המנחת אלעזר: "דעת רבינו שמואל לשתות קאו"י או ט"י קודם תקיעת שופר ומוסף שלא חל עוד חיוב קידוש (וכן נהגו העם המתפללין בבית מדרשו ובשעת ההפסקה כנ"ל) ושיותר טוב להאריך בתפלות ותחנונים ולשתות כנ"ל קודם תק"ש מלגמור כל התפלות מיד אחר חצות... אך הוא בעצמו לא שתה כלל קודם תק"ש רק הלך לחדר ביתו ולמד אז בזה"ק וכיו"ב ובהכנה לתקיעת שופר".

ועיין בשו"ת הד"ר (סי' כט ס"ק צח) שהביא כמה צדיקים שנהגו לקדש לפני התקיעות. ועיין בשו"ת רשב"ן (או"ח סי' עח) שהזכיר בנוסח השאלה מעשה בבית כנסת שבו נהגו ללכת ולאכול לפני התקיעות, ולא מיחה בהם ע"ז, ומשמע דלא חשש לאיסור.

ובתולדות שמואל (ח"ג מצוה לא סי' א ס"ק יב) כ': "בראש השנה דרמי' עלי' מצות תקיעת שופר ואסור לו לאכול קודם לא חל עליו עדיין חובת קידוש אפי' אחר תפלת שחרית אם לא תקע עדיין ומה"ט נוהגין העם ששותין טייא או קאווע אחר קריאת התורה קודם התקיעות".

הפוסקים שמחו במנהג

ו] ומצינו כמה מגדולי הדורות שזעקו ומחו כנגד מנהג זה, וכדלהלן:

בספר זכרון יהודה (דף מב, ע"ב) הובא בשם המהר"ם א"ש מאונגוואר: "אמר אאמ"ו זצ"ל כי מי שהוא חלוש יכול לשתות מים או קאפע קודם תקיעת שופר ואינו צריך לעשות קידוש כי אחרי שאסור לאכול קודם תקיעת שופר לא חל עליו חובת הקידוש והוי כמו קודם התפלה ומה שמוותר לשתות קודם התפלה מותר גם כן קודם תק"ש ותם אני ולא אדע מאין נשתרבב המנהג הזה לעשות קדוש ולאכול קודם תקיעת שופר והלא קודם נטילת לולב וקודם מקרא מגילה אסור לאכול, ולמה ישתנה מצוה זו אשר הוא להזכיר את ישראל לאביהם שבשמים ולהתיר לאכול קודם והלא בכל יום שיש בו רק מוסף אין היתר גמור לאכול קודם מוסף".

ובשו"ת משיב טעם (סי' פט ס"ק א) שכ': "ולמעשה, הנה אנכי יליד אונגוואר, אתר' דמהר"ם א"ש, ושמעתי כי אאמ"ו הגה"צ נ"י הזהיר בכל עת והרעיש באיזה דרשות ר"ה מול האוכלים קודם תק"ש... והזהיר אאמ"ו שליט"א [וצוק"] לשתות קפעע קודם התקיעות דמיושב מי שנצרך מחמת חולשה, כדי שלא יצטרכו להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד... ולמעשה בודאי יש לנהוג כן מאן דאפשר ל' הן אמת כי מרן מהר"ם א"ש זי"ע מה שכתוב בשמו בזכרון יהודה, הוא למנהג אונגוואר (ומנהג גליל העליון שבאונגארן) אשר הגאון זי"ע שמש שם

ברבנות, ושם נגמרה התפלה והתקיעות כשעה אחר חצות וממילא אפשר להסתפק בשתיית קאפפּע, משא"כ המאריכים בתפילות עד לפנות ערב יתכן שיחלשו אם לא יאכלו גם קצת לעקיף ויש להם על מה שיסמוכו.

ועיין בקצה המטה (על המט"א תקפח, ד) שכ': "ומהתימה שהמון עם אינם נזהרים בזה וכהיתר גמור יחשב להם לאכול קודם תק"ש שלא להפסיק בין התקיעות ואין להם על מה שיסמוכו וכבר צווח עד"ז הגאון בעל אמרי א"ש ז"ל כמובא בס' זכרון יהודא... ושמעתי יש שתלו עצמן בהיתר שכ' מרן חת"ס... ובאמת הרואה יראה שם שהתיר לחולה דוקא לקדש קודם תק"ש".

ועיין בשדי חמד (ח"ו מערכת ראש השנה סי' ב ס"ק לא) שנקט בפשיטות דאין לאכול קודם תקיעת שופר, ונטה לאסור אף בטעימה. והוסיף: "ושמעתי שיש מקומות אצל אחינו האשכנזים יצ"ו שביום ראש השנה ראשון ושני אחר תפלת שחרית יוצאים רובם ככולם מבית הכנסת והולכים לבתייהם ושותים טיי וחוזרים לבית הכנסת לסיים סדר התפלה (קריאת ספר תורה ותקיעות וכו') ואמרו לי שגם בעיר הזאת (קראסוב) נוהגים כן האשכנזים הי"ו והיה הדבר תמוה בעיני ולא רציתי לדבר להם על זה כי ידעתי שאחרי שהורגלו בזה קשה להם לבטל מנהג ופעמים שאתה מתעלם כשם שמצוה לומר וכו' עתה השגתי ספר יקר שו"ת הד"ר לידידי הגאבד"ק ניזנוב יצ"ו... ומשמעות הדברים הוא שגם בני אדם גם בריאים וטובים היו שותים טיי, ומובן גם כן שעשו כן תקף אחר תפלת שחרית קודם התקיעות ויפה עשיתי שלא להרהר אחר המנהג, עם כי כמו זר נחשב בעיני, הנח להם לישראל וכו' ופוק חזי מאן גברא רבה קמסהיד עליה שנעשה בפני רבנים גדולים וצדיקים".

ובשו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ק או"ח סי' סה) הביא: "ומ"ש ממנהג אנשי מקומו ממה שנהגו סעודת שחרית לפני תקיעת שופר, ודאי לא יאות עבדי דאסור לטעום קודם תקיעת שופר... ומה נעשה אם אי אפשר לתקן".

ועיין בשו"ת דברי ישראל (ח"א סי' קסח-קסט) שנקט דאסור לאכול קודם התקיעות, ואם אינו אוכל קדושה שורה בתוך מעיו ואין בו שום נדנוד עבירה. ובחלק לוי (או"ח סי' קפח) כ' דלא התירו לאכול אלא למי שהוא חולה קצת ומזיקה לו התענית, ונכון שיחכה לכל הפחות עד אחר תפילת מוסף לחש.

הכרעותיהם ומנהגיהם של גדולי הדורות האחרונים

[ז] בס' מקראי קודש להגרצ"פ פרנק (ימים נוראים סי' כט) כ' דהמנהג פשוט בימינו לקדש ולאכול קודם התקיעות. ועיין בשו"ת פאת שדך (ח"ב סי' קל) שכ': "הנה המנהג הקדוש היה פשוט שאין אוכלין, ואפילו נשים שאינן חייבות, מ"מ נהגו ליהדר. ואיני יודע טעם לכך, שהרי אוכלות לפני

נטילת לולב, אלא אולי ביום הדין הנורא החמירו יותר. ובדורות האחרונים הנהיגו קצת מהחסידים וכל בעלי המוסר להקל בזה, וסמכו את עצמן על הא דרבים מדכרו אהרדין אבל אין זה מספיק למי שהולך לביתו. אני כשלעצמי כל זמן שהייתי בריא לא אכלתי".

עיין בספר מגד גבעות עולם (ח"א עמ' סה) שהעיד: "בראדין החפץ חיים זצ"ל לא אכל לפני התקיעות, אך כל הבחורים נהגו לאכול". ועוד הובא שם בשם הגרי"א הענקין שסבר כי אין לאכול קודם התקיעות, ומנגד הגר"מ פיינשטיין סבר דשרי לאכול קודם התקיעות.

וביתר הרחבה הובא בספר "שמחת המועדים" (עמ' לה-לו): "וכמו שנקט א' מגדולי הפוסקים באמריקה הגאון רי"א הענקין, דאסור לעשות קידוש ולטעום לפני התקיעות, ומי שהוא חולה ינהג כמו רעק"א, עד כדי כך שביקש להכריז בהלוויה שלו שמי שנוהג לאכול לפני התקיעות לא יגע במטה שלו". ועי"ש שהביא דהגר"מ פיינשטיין השיב לו: "דדבר שמרן הגר"י סלנטר הכניס לישיבות אי אפשר להתנגד אליו".

עוד הביא שם, דמרן החפץ חיים היה נוהג שלא לאכול בתקיעות למרות שמרבית הבחורים בראדין אכלו. וכן מרן הגרי"ש אלישיב לא היה אוכל, אולם הרשה שבבית הכנסת שלו תהיה הפסקה לקידוש⁶. וכן העיד דמרן הגר"ש אויערבאך לא היה אוכל. אך מנגד העיד דמרן הרב מבריסק היה נוהג לאכול⁸, וכן נהגו הגר"א קוטלר, והגר"ר בענגיס, והרב מפוניבז' (אמנם עיין לקמן בשם הגרא"ל שטיינמן, שהעיד דהרב מפוניבז' רצה לבטל הקידוש בישיבה לפני התקיעות, וצ"ע).

והתשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך (ח"ה סי' קעט) כ': "ולמעשה מי שקשה לו להמתין בראש השנה עד סוף התפלה מפני שמניעת האכילה יפריע לו ולא יכוון כראוי, אז יקדש ויאכל, אבל בודאי מי שאפשר לו שלא לאכול כלל קודם תקיעות ולא יזיק לו בתפלה עדיף, ובישיבות נהגו

⁶ וראיתי שבשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קיא) כ' דהפריז על המידה, ולא יאות כ' נגד דברי האשל אברהם.

⁷ ודוד רעייתי, הגאון ר' יחזקאל פיינהנדר שליט"א, סיכם בס' אשרי האיש (ח"ג עמ' צז) את דעת הגריש"א בנידוי: "אף שהמנהג הוא בישיבות שמקדשים וטועמים לפני התקיעות, ואוכלים אף יותר מכביצה, מכל מקום ראוי להחמיר שלא לטעום כלום קודם התקיעות שהיא מצוה של תורה, אלא אם כן הוא לצורך גדול. ואפי' מי שחלש ליבו אין לו לאכול פת, ורק אם הוא בגדר חולה שרי גם באכילת פת, אם הוא זקוק לזה. אכן ביום ב' דראש השנה יש להקל במי שחלש לבו לאכול עד כביצה פת, אם הוא צריך לזה". ועי' בקובץ תשובות ממרן הגריש"א ח"ה סי' פט.

⁸ ובהליכות שלמה – מועדים (ר"ה פ"ב הערה 3) הובא שהעיד הגרשז"א: "שהגר"י ז"ל מבריסק אחז ביד הגרש"א יודלביץ ז"ל ששימש כבעל תוקע אצלו, בהפסקה שקודם התקיעות, והורה לו לקדש ולטעום, כדי שיהא כחו עמו בשעת התקיעות (וכן נהג רבנו לפעמים עם בעלי התקיעה מבית מדרשו)".

תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, דאז כבר יצא ידי"ח תקיעת שופר מדינא?⁹

ובהליכות שלמה - מועדים (ר"ה פ"ב אות א) כ': "מי שאין לו צורך כל כך לא יקל כלל לאכול קודם התקיעות. וגם המקילים יזהרו שלא לאכול אלא אכילת ארעי דהיינו עד כביצה ולא יותר". ובהערות שם הובא דמין היה מצטער מאוד על שהתפשט המנהג לאכול קודם התקיעות.

ובספר כאל תערוג (ראש השנה עמ' כג-כד) הובא על מנהג הגראי"ל שטיינמן: "רבנו היה רגיל רבות בשנים להתפלל בתפילת שחרית כותיקין בכולל חזו"א [ובשנים מאוחרות התפלל שחרית במנין ותיקין שבבית כנסת איצקוביץ] ולתפילת מוסף היה הולך לישיבת גאון יעקב [משנת תשל"ט], ולא היה מקדש לפני התקיעות [והיה אומר תהלים בזמן שבאמצע]. והיה שרוי בתענית עד אחר חצות [ואחרי מוסף התפלל שם מנחה, כי היה חושש לאכול לפני מנחה]. אמנם אמר לבעל תוקע שיכול לקדש ולאכול לפני התקיעות, ובפרט אם בלא זה לא יכול לתקוע [וכן לאנשים שקשה להם להיות בתענית הורה שאפשר לקדש ולאכול. והזכיר שבחזו"ל הקפידו בזה מאוד, ולא טעמו כלום קודם התקיעות]".

עוד הובא שם: "אמר רבנו שליט"א [זצוק"ל] ששמע מהרב מפוניבז' זצ"ל שאמר שהיה מבטל את הקידוש שעושין לפני התקיעות בראש השנה, רק היות שבאים להתפלל בישיבה גם ילדים מבתי אבות שהם יתומים עניים אינו רוצה לבטל".

ובחוט שני (ר"ה עמ' נג-נד) שכ' דשרי לטעום קודם התקיעות, אך דווקא טעימה. ומי שאינו מתפלל כוותיקין ומאריך בתפילה לאחר חצות היום, יש לו לאכול.

ובספר מועדי הגר"ח (ח"א תשובה תט"ז) הובא שנשאל הגר"ח ק; "אם יש להקפיד לא לעשות קידוש קודם התקיעות, או אפשר להקל כשקשה" והשיב; "יש מקילין". ובהערה שם הובא: "והגר"פ שרייבר זצ"ל גאב"ד אשדוד לא עשה קידוש קודם התקיעות, אף שהתפילה נגמרה מאוחר".

ועיין בס' דולה ומשקה (עמ' 247) שהביא בשם הגר"ח ק; "אם גומרים התפילה אחרי חצות, יש אומרים שיש לעשות כן". בס' שמחת המועדים (הנ"ל) שהביא בשם הגר"ח ק; שגם למקילים אין לאכול יותר מכביצה של מזונות, שזה כדי טעימה.

סיכום

לקדש לפני תקיעות, ושמעתי שהנהיג כן רבי ישראל סלנטר זצ"ל, ואולי האריכו מאוד בתפילה בזמנו, אבל גם אצל מרן הגאון דבריסק זצ"ל ראיתי שהציבור הקילו וקידשו ואכלו אצלו, וצ"ב. ומיהו במקום שלא נהגו לקדש אין להתיר אלא לחלש בלבד".

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' לב אות א) כ': "על משמרת אעמודה דמדינא יש להתיר... אני אומר בזה נהרא נהרא ופשטיה, במקום שנהגו איסור יחזיקו במנהגם, אבל למחות ולהתריע על מקומות שנהגו בזה היתר אין כל מקום לכך, ואמנם אשרי מי שיכול להחמיר עליו בזה וחסידי יאמר לו, כדברי הרוקח, אבל למי שמרגיש חולשא ושאם לא יטעם לפני תק"ש לא יוכל לכוון דעתו בתקיעות ובתפילת המוספים נלפענ"ד דשפיר יכול להנהיג עצמו ולטעום לפני תק"ש, וכפי המנהג מקדש בזה לפני כמה גאוני ארץ... ואין כל מקום לבוא ולגזור מעצמנו ולחוש שאם נתיר לעצמינו טעימה יבואו מעמי הארץ להתיר לעצמם גם אכילה כדי שביעה, דישראל קדושים הם, ובפרט ביום קדוש כר"ה, ולא יבואו להקל על עצמם מה שלא הותר ובודאי לא יחרגו מהמסגרת לאכול עד כדי שביעה כי אם עד כדי השב הלב בלבד".

ובס' מנהגי מהרי"צ הלוי (מועדים עמ' ערה-רעז) הובא: "קודם התקיעות לא אכל ולא טעם כלום גם ביום השני של ר"ה. ואף כשחל ר"ה בשבת לא טעם כלום קודם תפלת מוסף. ובכדי שלא יחשב שמתענה בראש השנה מאחר שהאריכו בתפילה עד אחר חצות היום, הקפיד לשתות מים קודם תפילת שחרית. כך נהג כל ימיו, גם לעת זקנותו המופלגת".

ובספר ארחות רבינו - הקהלות יעקב (ח"ב עמ' קפג) הובא: "מו"ר לא עושה קידוש לפני התקיעות אף שחלש וקשה מאד למו"ר לצום, וכן נהג עד סוף ימיו, אמנם לפני התפילה שתה מו"ר תה עם סוכר". ושם בעמ' קצג הובא: "אף שמו"ר הרגיש חלש מאד, לא קידש לפני התקיעות".

ובס' הליכות שלמה - תפילה (פי"ז סי"ב) הובא אודות מנהג מרן הגרש"ז אויערבאך: "בשנותיו האחרונות של רבנו, שהיה קשה עליו שלא לטעום עד אחר גמר התפילה והתקיעות, נהג לילך לביתו לאחר שהתפלל תפלת שחרית כותיקין ושמיעת תקיעות דמיושב, וקידש וטעם, ואח"כ היה שב למנין אחר לשמוע שנית תקיעות דמיושב ולהתפלל מוסף". ובהערות שם הובא, דסבר הגרש"ז א דלכאורה אסור לאכול קודם תקיעות, אולם מכיוון שכבר נהגו בישיבות לאכול יכול לעשות כן מי שקשה לו. אך בוודאי מי שיכול להתפלל בלי לאכול מוטב. ונקט עוד דעדיף לאכול בין

⁹ ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' עד, וחיי"ח סי' שכט מה שהאריך להשיג ע"ז.

ח] בתוספתא ובריטב"א מצינו בהדיא דאין לאכול קודם התקיעות, אמנם לא נפסק דין זה בהדיא בטור ובשו"ע וברמ"א.

רבים מהפוסקים כתבו בפשטות דאין לאכול קודם התקיעות. ויש שהתירו לאכול לאדם חלוש כדי טעימה.

המנהג הפשוט רבות בשנים היה שלא לאכול, אולם בדורות האחרונים השתנה המנהג ונהגו לקדש ולאכול.

יש מן הפוסקים שקראו לבטל מנהג זה, ויש שהורו דניתן לקיימו מכיוון שירדה חולשה לעולם ונתארכו התפילות ואם לא יאכלו יתקשו לכוון בתפילות. אך בוודאי מי שיכול להתפלל בלי לאכול מוטב.

ופוק חזי מאי עמא דבר, נהרא נהרא ופשטיה, וכל א' יעשה כמנהג קהילתו ואנשי מקומו.



הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

תפלת מוסף, שחרית ותקיעת שופר בג' שעות הראשונות של ראש השנה

בגמ' בע"ז ד' ע"ב איתא: אמר רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייטא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי. אי הכי דצבור נמי. דצבור נפישא זכותיה. אי הכי, דיחיד דצפרא נמי לא. כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי ע"כ. ודנו המפרשים בכמה פרטים בסוגיא זו.

האם דוקא ביום הראשון של ראש השנה או גם ביום השני

בגמ' לפנינו הגירסא 'ביומא קמא'. וכ"ה בכתה"י לפנינו [אשכנזי, ספרדי וגניזה]. וכ"ה בסידור רש"י סי' קל"ז, בספר ערכי תנאים ואמוראים ערך ר' ירמיה תנא, ברוקח בסי' ר"ג ושכ"ה, ובתוס' ר"ד בע"ז ד' ע"ב. ובשו"ת בית דוד סי' תי"ד עמוד בזה אמאי נקט ביומא קמא דוקא. וכתב ואפשר לומר דוקא ביומא קמא משום דבקיאינן בקיבועא דירחא. א"נ ביומא קמא אינו ר"ל יום ראשון של ר"ה אלא ר"ל יום ראשון 'של השנה' שהוא ר"ה, וזהו לפי דין תורה שהוא יום אחד בלבד, וה"ה ביו"ט שני דר"ה היכא דעבדין תרי יומי ע"כ. ותירוצו השני דחוק, דלמא לגמ' להוסיף מילים שיכולות להטעות, לימא בתלת שעות קמייטא דיומא דריש שתא בלחוד. והעיקר נראה לגירסא זו כתירוצו הראשון, שרק ביום הראשון הקפידו. וביותר אפשר להוסיף לפי מה שכתבו המקובלים [הובא בכה"ח סי' תקפ"ב אות ס'] שיום ראשון הוא דינא קשיא, ויום שני הוא דינא רפיא, ולפ"ז עיקר הקפידא הוא ביום ראשון שהוא דינא קשיא.

אולם ר"ח שם לא גרס 'ביומא קמא'. וכן ליתא בריצ"ג ובתוס' בברכות כ"ו ע"א ובתוס' ישנים יומא ל"ה ע"א, וברא"ש בברכות פ"ד ס"א ובריטב"א מגילה כ' ע"ב ובאהל מועד דרך ב' ובארח"ח דיני תפלת ר"ה אות ז' ובהלכות תפלה אות צ"ה ובטור בסי' תקצ"א ועוד. ונראה מדבריהם שבשני הימים נאמר דין זה, שהרי שניהם נקראים 'ראש השנה'. וכן העתיק השו"ע בסי' תקצ"א ס"ח בסתמא, וכן עיקר.

האם המניעה היא בשעה השלישית בדוקא או בכל הג' שעות

כתב הב"י בסי' תקצ"א ס"ח: וכתבו התוספות בתלת שעי קמייטא פירוש בשלישית כדאמרינן בסמוך בשעה שחמה זורחת שמלכי מזרח ומערב מניחין את כתרם ודרכם של מלכים לעמוד בשלש שעות ע"כ. אולם כבר העירו הרש"ש בע"ז שם ועוד אחרונים, שדברי התוס' שם אינם על מימרא זאת אלא על המימרא הקודמת בגמ' שכעסו של הקב"ה הוא בתלת שעי קמייטא, וע"ז כתבו דהיינו בשעה השלישית בלבד ע"ש. ובאמת שכן מפורש בתוס' ר' אלחנן שם לאחר שכתב כדברי התוס' שלנו כתב וז"ל ומיהו קשה לי דא"כ בסמוך ליצלי שפיר צלותא דמוספי בריש שתא קודם ג' שעות. ונ"ל דאפי' יתפלל קודם יכול להיות דמידחי כיון דאחר תפילתו הוי ריתחא, אבל אחר סוף ג' שעות דליכא ריתחא שכלה הזעם הוי עת רצון ע"כ. הרי שכתב להדיא שאין להתפלל כל ג' שעות מהטעם שכתב ולא רק בשעה השלישית. וכן מפורש בלשון הארח"ח ויחיד לא יתפלל 'כל' ג' שעות ע"ש. וכן פשטות שא"ר, וכן עיקר שאין להתפלל מוסף ביחיד כל ג' שעות הראשונות.

האם יש מניעה להתפלל שחרית בג' שעות הראשונות

בגמ' הנ"ל מבואר ששחרית מותר להתפלל ביחיד בג' שעות הראשונות כיון דאיכא ציבורא דקא מצלי לא מדחי. והמג"א הבין שהוא מדין מתפלל בשעה שהציבור מתפללים, ולכן כתב שאם סיימו את תפלת העמידה - אף שעוסקים בפיוטים לא מקרי בשעה שהציבור מתפללים ולא יתפלל ע"ש [והובא במ"ב בס"ק י"ד ובשעה"צ י"ג ע"ש]. אולם בדברי הראב"ד בחידושו בע"ז מבואר לא כך, שכתב אבל תפלת יוצר כיון דאיכא ציבורא דעסקי בברכות או בתפלת יוצר ה"ל סיוע ולא מידחי ע"ש, הרי שאינו מדין בשעה שהציבור מתפללים, דאף בברכות שפיר דמי. ולפ"ז יתכן שגם בפיוטים מהני.

ובסידור רש"י סי' קל"ז מבואר בעיקרון כדעת המג"א, אולם למעשה מבואר שם שתמיד מותר להתפלל שחרית בג' שעות הראשונות, שהוא האריך בביאור גמ' זו וכתב בתוך הדברים וז"ל שאותן שלש שעות הן זמן תפילת יוצר ושעה עוברת היא, יש ציבור שמתפללין באותה שעה בשום מקום, אי ליכא הכא איכא בדוכתא אחריתי. ומתוך שהקב"ה מניח שעה הכעס לרבים - יניח גם לזה. אבל תפילת המוספין אין לה קבע, יש שמקדימין ויש שמאחרין, ושמא לא יצטרף עם שום ציבור שמתפללים באותה שעה בשום מקום, או ליכא הכא בעולם, לפיכך יאחר עד שיהיה שעת רצון ע"כ. ומבואר ששחרית תמיד מותר משום שבדאי יש ציבור בעולם שמתפללים שחרית בשעות אלו, אבל מוסף ספק אם יש שמתפללים כעת ולכן לא יתפלל.

וע"כ נראה שהעיקר הוא ששחרית יכול להתפלל ביחיד כל ג' שעות הראשונות, ומוסף לא, וא"כ יודע בודאות שבמקום מסוים מתחילים בשעה מסוימת - יכול להתפלל גם בג' ראשונות כשמתפלל איתם יחד.

תקיעת שופר ליחיד בג' שעות הראשונות.

כתב מהרי"ל בהלכות שופר אות י"ד: בתלת שעות קמייטא אז הקב"ה יושב ודן את העולם, ואם בא היחיד לתקוע אז פנ ח"ו מיפק דינא עליה ונטרד, דלא דמי יחיד לצבור. וכן איתא בפ"ק דע"ז יחיד המתפלל מוסף בג' שעות ראשונות תפלתו נדחית ה"נ בתקיעה עי"ש, והובא באחרונים - עי' משנ"ב סי' תקצ"א ס"ק ט"ו. ודבריו צע"ג, שהרי הגמ' דנה באורך על תפלת מוסף ועל תפלת שחרית, וחילקה חילוקים ביניהם. ואם תקיעת שופר היתה בכלל המניעה - לא היתה הגמ' סותמת בזה, וכן שא"ר.

וכן מתבאר מדברי סידור רש"י סי' קל"ז, שכתב אם יחיד או בבית או בשדה ובא לתקן תפלתו ולשאל צרכיו מאת המקום ביום ראש השנה, שהוא התחלה לכל השנה כולה, והקב"ה דן את עולמו, את מי לחיים ואת מי למות, וקוצב את פרנסתם, לפיכך אל יכנס זה יחיד באותן שלש שעות עי"ש, הרי שמדובר בתפלת המוסף עצמה שבה שואל צרכיו מאת המקום, אבל תקיעת שופר אין בה שאלת צרכיו, ולא נאמר בזה המניעה.

וע"כ נראה שאין לנו להוסיף על דברי חז"ל וכל הראשונים והטושו"ע, וכל מה שמנעו זה מלהתפלל מוסף בג' ראשונות, אבל שחרית וכן תקיעת שופר לית לן בה.



הרה"ג יוסף אביטבול שליטי"א
מח"ס שערי יוסף ועוש"ס
בני ברק

שאלות בעניני המלחמה בחודש אלול

בס"ד, יום ה' כ"ה אלול ה'תשפ"ה

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך.

אודות שאלתו, אם יוצאים ידי חובת אזעקה, בתקיעת שופר של חודש אלול, כיון שהיה לו כבר התעוררות תשובה על ידי האזעקה.

תשובה: לא יוצאים בזה ידי חובת תקיעת שופר.

מקור: מצינו כמה טעמים מדוע תוקעים בשופר בחודש אלול.

א. כדי לעורר את העם לתשובה, וכמו שכתב בדרשות מהר"ח אור זרוע (סימן לב) "וזהו שרגילי לתקוע מאלול שנ' אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, פי' שלא מעצמן חרדו ועיר זה בית הכנסת שנ' בעיר אלקינו הר קדשו ועכשיו נקרא מעט מקדש". וכמו שכתב הטור (או"ח סימן תקפ"א) בשם הפרקי דרבי

אליעזר: בראש חודש אלול אמר הקב"ה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה "משה עלה להר", שלא יטעו עוד אחר עבודת גילולים, והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר (תהלים מז' ו') עלה לאהים בתרועה וגו', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש, כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה, שנאמר (עמוס ג' ו') "אם יתקע שופר בעיר וגו' ". וכדי לערבב השטן, וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה.

ב. בספר הרוקח (סי' רז) כתב וז"ל: תוקעין בשופר מראש חדש אלול כי כן התקינו שיהיו תוקעין מ' יום עד יום הכיפורים, על שם מ' יום אחרונים שעלה משה למרום ואמר לתקוע בכל יום, כדי שלא יטעו עוד בעבודה זרה, עכ"ל, ולפי"ז יש דין דוקא בתקיעה.

ג. בספר המנהגים (טירנא ימי הסליחות) "והכל כדי לערבב השטן שלא ידע מתי יהיה ראש השנה ויקטרג חס ושלום, וכן נראה מלשון הטור וכדי לערבב את השטן. ולפי"ז בעיני דוקא בתקיעה.

ד. בדרשות מהר"ח אור זרוע (סימן ל"ג) וז"ל: לכך נהגו העולם לתקוע כל חדש אלול כדי שיהא רגיל בתקיעה ולא יטעה. עכ"ל, כדי להתרגל בתקיעת שופר בחודש אלול, ולפי"ז הוא חובת ציבור ולא חובת יחיד, וכמו כן הבעל תוקע בר"ה הוא צריך לתקוע בחודש אלול.

ומ"מ אפשר שאף לטעם הראשון, מ"מ לא מקיימים דין זה באזעקה, כיון שהורגלו העם באזעקות.

וגם שאין לשנות מתקנת חז"ל.

ואודות מה ששאל עוד האם מי ששמע את הפיגוע לאחר תפילת שחרית ולא שמע קול שופר אם צריך עוד לשמוע קול שופר.

יש לשמוע קול שופר ואין לשנות המנהג. ובפרט בתקיעות שופר שתוקעים בני ספרד בסליחות, שיש בזה עוד כמה ענינים גדולים.

ואודות מה ששאל האם מי שאין לו שופר, האם עדיף שילמד קטע בספר מוסר, במקום תקיעת שופר. הנה לטעמים הנ"ל אינו שייך.

ובחובת לימוד ספרי מוסר, בברכ"י או"ח סי' א סק"ט, ומשנ"ב סי' א' סק"ב ושו"ע הרב הל' ת"ת פ"ג ס"ד, ומבואר שחייבים ללמוד מוסר בכל יום [-בכל ימות השבוע, ובכל זמן בשנה, ובמועדי השנה], ונראה שלכל הפחות רבע שעה בכל יום.

בברכת כתיבה חתימה וטובה
יוסף אביטבול
מח"ס שערי יוסף ושא"ס
בני ברק



מדור מכתבים למערכת

הרה"ג יהב נהוראי בגים שליט"א
מח"ס 'וישלח את העורב', 'מס"ע בני'
גבעת המורה – עפולה

לכבוד מורי ורבי הרב ריחמ"א שליט"א!

בעניין מה שכתבתם על בקשת רבי נחמן מברסלב זצוק"ל לקבל ניסיונות, שלכאורה יש סתירה בין זה שכבר בגיל צעיר שבר את התאוה הנ"ל, ובין זה שהיה בסכנה עצומה כשהגיעו אליו הניסיונות.

נראה לענ"ד על דרך האפשר ש"הניסיונות" עליהם רבי נחמן דיבר אינם ענייני צניעות, אלא דברי אמונה. כפי שאמר בעצמו (ליקוטי מוהר"ן, תורה ע"ב) שהיצר הרע של הצדיקים הוא מלאך קדוש, והרי רבי נחמן היה צדיק - כך שהיצר שלו בסגנון אחר [שבא לאדם עם תירוצים להיות צדיק יותר מדי, על ידי שמחמיר], ולא מה שהעולם רגילים להיכשל בו.

ועוד נראה לי שמה שאמר: "שאינ זה ניסיון כלל למי שהוא רק חכם אמת", "נראה לפרש שהכוונה שאם אדם פועל מהשכל (כלומר חכמה) ולא מהרגש, סימן שהתגבר על היצר הרע שבלב - כך שההתמודדות שלו בסגנון אחר כנ"ל.

"ואמר" רבי נחמן "שבהכרח שיש בכל זה" בהתמודדות נגד היצר "סוד", כלומר שלא מדובר ביצר של האנשים הפשוטים אלא של אלו הנמשכים לתורת הסוד, עליהם היצר מחמיר וכו'.

ואם הרב יקשה שלפי ההקשר: מדובר על תאוות עריות? לענ"ד אין קושייה, שהרי רבי נחמן השווה את האפיקורסות לזוהמת הנחש (קיצור ליקוטי מוהר"ן י"ט, ז') שהיא עריות כידוע, כלומר שרבי נחמן לענ"ד התמודד עם "עריות" הנ"ל. ועל ידי שאדם מעמיס על עצמו מעבר ליכולתו [והוא יצר הרע של צדיקים] יכול לכפור חלילה - שהוא מבחן האמונה הנ"ל שכתבתי בהתחלה.

ואם הרב יקשה שלא ניתן לחלק בין הניסיונות, ולומר שהניסיון של רבי נחמן אחר, והרי העיד על עצמו אמר שהדבר היה "בעת רתיחת הדמים"? לענ"ד אין קושייה, והוא מעין מה שכתב רבי אברהם אבולעפיה: "והזהר מן הד"ם הפתו"ח שהוא המתע"ה וממנו נבי"א הדמיו"ן" [ספר החשק]. כלומר שרתיחת הדם לא בהכרח פשוטה כמשמעה, אלא התגברות יסוד האש ושאיפה מוגזמת לרוחניות [והיא יצה"ר של הצדיקים].

בעיניי זה עונה לסתירה שכביכול אין לו תאוה, שבאמת יצר הרע כמו שלנו אין לרבי נחמן (ולא לשאר הצדיקים) אלא יצר בדרגה גבוהה יותר. עדיין קשה איך ביקש על עצמו ניסיונות, וה' יאיר עינינו.

בברכה, יהב נהוראי בגים

מח"ס 'וישלח את העורב', 'מס"ע בני'

הקדמה

שמי יהב נהוראי בגים ובשירות הצבאי הייתי מש"ק קהילה - חייל שתפקידו להכין תלמידים בבתי ספר לקראת הצבא, החל מההגעה הראשונה ללשכת הניס (צו ראשון) ועד יום הניס עצמו. באחד מבתי הספר שפעלתי מולם (נאורט במעלה, טבריה) למדה סהר עשור, זכר צדיקה לברכה, שבתאריך כ' בניסן תשפ"ג (12 באפריל 2023) טבעה יחד עם אחיה, מעיין יעקב, בשיטפון שהיה בנחל ציחור.

בלוויה, הרב דב קוק שליט"א חיכה מחוץ לבית העלמין ולא היה יכול להיכנס מפני שהוא כהן. אמם של סהר ומעיין (כנרת) אמרה לה' במיקרופון שאינה מוכנה לשלם את המחיר על שנאת האחים שהתחוללה במדינה, וכעת היא רוצה יותר שהמשיח יגיע והולכת לחולל שינוי עד שזה יקרה.

כשהרב שמע את המילה "משיח" - התחיל לרוץ לכיוונו עד אף שבקושי מסוגל ללכת (!) וצעק "תביאו לי את האמא הזאת!". הוא הגיע לתוך בית העלמין ועמד צמוד למשפחה, הסתכל לשמיים ואמר "הקדוש ברוך-הוא, אני משיב עיניך איתך שלאמא הזאת אתה מחזיר ראשונה את הילדים. סוף סוף קמה אמא שאומרת 'עד כאן'".

הוא ביקש מההורים לשים את הכאב בצד שהרי אי אפשר להכיל אותו, ולצאת ל-מסע לאחזות נאולה - מעיין ו-סהר עשור.

ההורים (כנרת וניסים) מאז האסון והרבה לפניו - תומכים במשפחות שאיבדו את קרובי משפחתם ובמיוחד לאחר שפרצה מלחמת 'חרבות ברזל'... הספר נכתב בשיתוף פעולה עם כנרת עשור, והיא רצון שנזכה לאחזות בעם שלנו ושהעולם סוף סוף ינאל ברחמים.

מחכה לשוב הביתה



בס"ד

לרב רן אבוהצירא היקר, ברצוננו להביע את תודתנו על מסירותך בהעברת שיעורים במהלך השנה החולפת. השיעורים הוסיפו לנו ידע, חיזקו את אמונתנו והאירו לנו את הדרך בעבודת ה'. בזכותם נפתחו בפנינו שערים חדשים של הבנה ועיון, ונוצרה אווירה של התעלות ורוחניות בקהילה כולה. אנו מודים לך מקרב לב ומתפללים שתזכה להמשיך להרבות תורה ולהגדיל שם שמים מתוך בריאות ושמחה.

קהילת "פנינת אברהם"



ספר גאון יעקב

ביאור על הטור או"ח

למהר"ם אלשקר זיע"א

במחיר של 100 ₪ כולל משלוח (בארץ ישראל)

לפרטים: 0527154840

שמעון